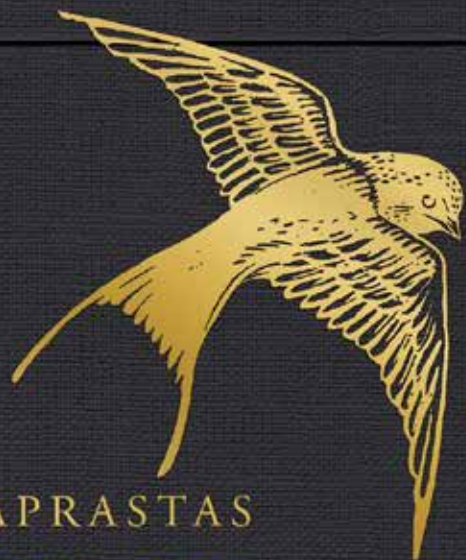

NEPAPRASTAS
PAUKŠČIŲ
GYVENIMAS

PHILIPPE J. DUBOIS
IR ELISE ROUSSEAU

TARPTAUTINIS FENOMENAS

PHILIPPE J. DUBOIS
IR ÉLISE ROUSSEAU

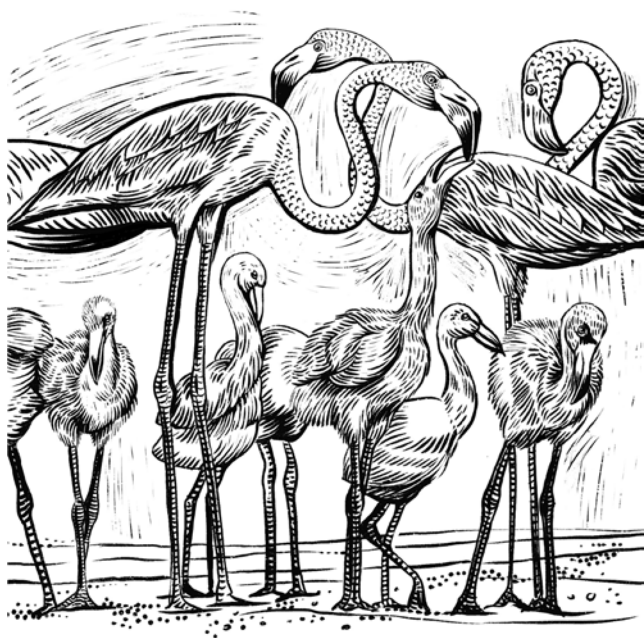
NEPAPRASTAS
PAUKŠČIŲ
GYVENIMAS

Iliustravo JOANNA LISOWIEC

Iš anglų kalbos vertė
SAULENA ŽIUGŽDAITĖ

Pratarmė

ĮSITAISĘS ANT SIENOS TUPI SAU VARNĖNAS – žvilgančiomis akimis, ryškiai geltonu snapu. Įsižiūrėkime į jį. Argi visa savo esybe paukštis nespinduliuoja pasitenkinimo, kad jis yra varnėnas? Šokinėja po veją, gaudydamas kirminą, ir mėgaujasi gyvenimu. Jeigu ir mes būtume tokie patenkinti savimi ir savo gyvenimu kaip tie varnėnai. Tikrai būtume kur kas laimingesni.

Pasakojimuose ir legendose dažnai būtent paukščiai atneša žinias, laiškus ar paskelbia naujų idėjų. Belgų rašytojas Morisas Meterlinkas (Maurice Maeterlinck) savo pjesėje „Žydroji paukštė“ pasitelkia juos kaip laimės simbolius. Viduramžių persų poezijos veikale „Paukščių sąskrydis“ kiekvienas paukštis įsamenina vis kitokį žmogaus elgesio aspektą.

„Stebuklingose Nilso kelionėse“ švedų rašytoja Selma Lagerliof (Selma Lagerlöf) pasakoja apie tai, kaip laukinės žąsys mažąjį Nilsą Holgersoną pasiima drauge į fantastinę kelionę, kad berniukas pasikeistų ir taptų kitu žmogumi.

Graikijos išminties deivei priskiriamas simbolis – maža pelėda ryškiomis auksinėmis akimis. Sakoma, kad gandrai, grakštūs ir viso pasaulio tėvų be galo mylimi paukščiai, į žmonių namus atneša kūdikius. Dar turime baltą balandį su alyvmedžio šakele snape, simbolizuojantį viltį, ir vikriąją kregždę, kurios sugrįžimas kasmet paskelbia pavasario pradžią.

Ko XXI amžiaus žmogų galėtų pamokyti paukščiai? Tikimės, kad šios trumpos ornitologinės refleksijos padės jums suprasti, kad šie dangaus gyventojai galėtų tapti puikiais jūsų vadovais, paskatindami susimąstyti apie gyvenimą, jeigu tik skirtumėte šiek tiek laiko jų gyvenimosi stebėjimui.

Mes, žmonės, galėtume pretenduoti į „pasaulio valdovų“ titulą, jaustis esą evoliucijos viršūnėje. Tačiau daugybė mokslinių, sociologinių ir paukščių elgesio tyrimų bei jų vaidmuo literatūroje bei mitologijoje peršaiminti, kad sparnuočiai galėtų pastatyti *Homo sapiens* veidrodį, kuris padėtų mąstantiems žmonėms praregėti. Jeigu skirtume laiko ir pamąstytume apie tai, ko galėtume pasimokyti iš paukščių: bendravimo įgūdžių, požiūrio į partnerio viliones, tėvystės pagrindų ar netgi elementarios higienos?

Kaip vyksta paukščių meilės reikalai? Ar jie ištikimi vienas kitam, ar propaguoja poliamoriškus santykius? Ramūs ar nenuoramos? Kodėl kai kurie sparnuočiai yra nenuilstantys keliautojai, o kiti lieka namisėdos iki mirties? Ar jie linę prižiūrėti savo jauniklius tol, kol šie subręsta, ar skatina juos, kad kuo greičiau taptų nepriklausomi? Kodėl balandžių patinėliai prisiima nemažą dalį namų ruošos darbų, tuo tarpu tilvikiniai gaidukai – baisūs šovinistai? Kaip paukščiai išgyvena, juk kasdien kenčia vėją ir liūtų, laukia mėnulio patekėjimo ir žvaigždžių suspindėjimo vakaro danguje? Ar tiesa, kad jie linę mirti pasislėpę?

Mūsų pasvarstymai apie visus šiuos klausimus yra pagrįsti ne vien naujausiais tyrimais, bet ir tiesioginiu paukščių pažinimu, įgytu per ilgus stebėjimus upių pakrantėse, atogrąžų miškuose ar vėjų pustomose dykumų kopose visame pasaulyje. Mes įsitikinę, kad iš sparnuočių pasaulio galima labai daug išmokti. Paukščiai, vikrūs ir spontaniški gyvenimo meno meistrai, turi mums daug ką pasakyti – jei tik norėsime išgirsti.

1.
PRIPAŽINKIME, KAD
ESAME PAŽEIDŽIAMIS

„Plunksnų užtemimas“

PAUKŠČIŲ GYVENIMĄ, panašiai kaip ir mūsų, formuoja įvairūs veiksniai – tarsi mažos mirtys ir atgimimai. Plunksnų keitimas yra vienas iš pavyzdžių. Paukščiai netenka senų plunksnų, kad užaugtų naujos, ryškesnės ir gražesnės, tai kasmet pasikartojantis praradimo ir atsinaujinimo procesas, kuris gali būti labai sunkus.

Nors kartais mes irgi netenkame kelių plaukų kuokštelių, tačiau mes, žmonės, nepatiriame jokių reguliarių plaukų slinkimo periodų. Vis dėlto kai kuriais atvejais ir mums tenka „netekti plunksnų“, kitaip sakant, transformotis. Tam tikrais svarbiais gyvenimo momentais: kai išgyvename širdgėlą, gedime artimo, netenkame darbo, persikeliamo į naujus namus – tarsi turime pradėti viską iš naujo, pakeisti garderobą, šukuoseną ar gyvenimo būdą. Bet labai retai.

Jei norime sėkmingai atgimti, turime sužinoti, kaip kažką savyje numarinti. Tai ir daro paukštis, kai maino senąsias plunksnas į naujas, spindinčias sveikata. Paukšteliiui tai gyvybiškai svarbu: jis negali skraidyti, jeigu jo plunksnų būklė prasta. Ir nors tai gali būti kur kas mažiau akivaizdu, tas pats galioja ir mums: nesugebėdami atsiriboti nuo praeities, negalime judėti į priekį.

Kai paukščiai keičia plunksnas, jie yra labai pažeidžiami. Kai kurie plunksnas metantys paukščiai laikinai negali skraidyti, pavyzdžiui, tam tikros ančių atmainos. Sakoma, kad tada jie patiria „plunksnų užtemimą“, šis frazeologizmas padeda įvardyti apribojimus, kuriuos patiria paukštis, laukiantis naujų plunksnų. Kad jos vėl ataugtų, pirmiausia reikia atsikratyti senų. Paukštis žino, kad jis yra pažeidžiamas, todėl laikosi atokiau, nedalyvauja jokioje svarbioje veikloje. Jis kantrus. Laukia atsinaujinimo, kad vėl atgautų ankstesnę stiprybę ir grožį.

Kartais turėtume elgtis panašiai.

Visuomenėje, kuri nuolat skatina mus tvardyti, mes nebežinome, kaip „susiimti“, kai jaučiamės pažeidžiami. Juk reikia skirti sau laiko, kad atgautume energiją ir sukauptume jėgas. Kai išgyvename netektį, mums sakoma, kad „gyvenimas tęsiasi“, kai kas nors sudaužo širdį, pasigirsta banali frazė, kad „bus dar geresnių“, o kai nugaista augintinis – kas nors atsainiai tarsteli, „na, juk tai tik gyvūnas“. Gyvenimas bando vis stumti mus į priekį, tarsi neturėtume visų teisių atsitraukti ir paliūdėti, kad po netekties gyvenimas nėra toks pats, o mylimas gyvūnas niekada nebegrįš. Be abejo, gyvenimas atneš kitų džiaugsmų, naujų susitikimų, bet kodėl negalima išjausti praradimo, suvokti netekties? Šiuolaikinio žmogaus gyvenimas retai suteikia pakankamai laiko atsigausti po

liūdesio, išsigydyti žaizdas ir atlikti reikiamą transformaciją, kad vėl galėtume grįžti į gyvenimą.

Ar turėtume stebėtis, kad nemokame skraidyti, jei mūsų sparnai taip dažnai pakerpami? Jau nekalbu apie tai, kiek kartų patys pakirpome sau sparnus?

Suteikime sau laiko pasikeisti plunksnas. Leiskime sau išgyventi „plunksnų užtemimo“ periodą, kai patiriame šiuos svarbius gyvenimo laikotarpius, kad vėliau galėtume pasirodyti stipresni ir gražesni nei bet kada anksčiau. Būkime lengvi kaip plunksnos.

2.
LYGYBĖS PAMOKOS

Balandžiai ir tėvystės pareigos

BUVOME ĮPRATĘ NAIVIAI, kiek idealistiškai vaizduoti paukščių pateles, atspindėdami ne tiek tikrovę, kiek savo asmeninius įsitikinimus. Paukščio patelę įsivaizduodavome atkakliai tupinčią ant savo kiaušinių patinėlio supintame lizde. Kol patelė peri lizde, patinas striksi kažkur laukymėje, čulba medžio viršūnėje ar pučia krūtinę, kad sužavėtų praeivius. Patelė, tyli ir panirusi blankiose plunksnose, aukojasi palikuonims ir nenuilsdama maitina jauniklius, o patinas jau leidžiasi į naujus meilės nuotykius.

Ši karikatūra nėra visiškai klaidinga, tai patvirtina antys. Ančių patinų plunksnos dažniausiai puošnios ir labai spalvingos, ypač ryškiai jos spindi pavasarį. Tuo tarpu patelės dažnai būna tiesiog rudos, juodos ar baltos. Šios spalvos – puiki maskuotė, leidžianti susilieti su šakų, nendrių ir žolių fonu, kad patelė ramiai galėtų lizde perėti kiaušinius. Lizdą ji susuka pati, kartais išpešdama pūkuotų plunksnų iš savo papilvės, kad minkštai išklotų lizdą.

Tris savaites ji tupi ant kiaušinių, pasislėpusi nuo pašalinių akių, niekada nepalieka savo kiaušinių, išskyrus kelias akimirkas, kai pamankština kojas ir susiranda maisto. Tuo tarpu patinas jau prisijungė prie savo antinų

gaujos. Kai baigsis pavasaris, jis pradės mesti plunksnas, kurį laiką jo plunksnos bus beveik tokios pat blankios kaip patelės. Dažniausiai plunksnas keičiantis antinas negali skraidyti ir tampa lengvu grobiu, todėl dažniausiai patinai pasitraukia į koki saugesnį kampelį, kol baigsis plunksnų kaita. Tačiau jei kalba eitų apie pagalbą auklėjant jauniklius – nieko nesitikėkite. Visas darbas tenka kuklią livrėją dėvinčiai patelei.

Kai tik ančiukai išsiritę, ji atveda juos prie vandens ir nepalieka, kol šie išmoksta skraidyti; ji nuolat būdrauja, reaguodama į menkiausią pavojaus užuominą, ir turi gerokai paplušėti, kad rastų bent šio tokio maisto pasotinti maždaug tuziną alkanų snapų. Nepaisant visų jos pastangų, ančiukų vada natūraliai sumažėja dėl plėšrūnų puldinėjimų. Skristi pasirengusių jauniklių paprastai būna likę vos du ar trys, o kartais – nė vieno. Jaunikiams išskridus, patelei taip pat reikia pakeisti nušiuusias plunksnas, nes daugelio ančių rūšių kasmetinės migracijos laikas jau būna priartėjęs. Plunksnos turi ataugti per porą savaitių. Nusilpusios dėl sunkaus darbo patelės išgyvenimo tikimybė kur kas mažesnė nei jos porininko, todėl nenuostabu, kad kai kurių rūšių ančių patinėlių yra daugiau nei patelių.

Akivaizdu, kad ančių patelė – atsidavimo įsikūnijimas, bet tai – tik viena medalio pusė. Yra daug mažiau

žinomų ir retesnių paukščių patelių, kurios vadovauja paradui, o patinai pildo jų duotus nurodymus. Tai pasakytina apie didelę ilgakojų baltų paukščių šeimą, apimančią daugybę mažųjų rūšių (tilvikiniai, perkūno oželiai, sėjikai, bėgikai ir kt.) – visi vadinamieji „paplūdimio bėgikai“, kuriuos žiemą, jų migracijos laikotarpiu, sutinkame purvinose, akmenuotose ar smėlingose pakrantėse. Panaši ir falaropų bei Eurazijos mornelių dalia – visas sunkus darbas tenka patinėliui.

Falaropai yra mažai žinomi paukščiai; jie suka lizdus arktinėje tundroje ir vos tik susiporavę iškart išskrenda ir likusią gyvenimo dalį praleidžia jūroje – neįtikėtinas sausumos paukščio likimas.

Morneliai (artimi sėjiko giminaičiai) taip pat yra graži, tolimojoje šiaurėje gyvenanti rūšis, žiemai migruojanti į Šiaurės Afriką bei Artimuosius Rytus. Jie garsūs tuo, kad visiškai nebijo žmonių – ir kodėl turėtų bijoti, juk visą laiką gyvena viduryje tundros?

Abiejų šių rūšių patelės atlieka tą vaidmenį, kurį mes stereotipiškai priskirtume patinėliui. Šių paukščių patelės puošiasi ryškiausių spalvų piršlybų plunksnomis, o patinėliai dažniausiai – nykiai neišvaizdūs. Patelė imasi iniciatyvos viliojimo procese, pradėdama piršlybų ritualą, pasirinkdama vieną ar kelis patinėlius, su kuriais ketina poruotis, o tada atlieka visą įprastą viliojimo ir